گرینگترین ڕێگاکانی پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیکی کوردی لە قوتابخانە سەرەتاییەکان

(تیۆری سوڵتان کۆدایی و شینیتشي سوزوکی)وەک نموونە

م. چیایی کەمال سەعدی chiey.saddi@su.edu.krd
بەشی مۆسیقا - کۆلێژی هونەرە جوانەکان-زانکۆی سەلاحەددین- هەولێر
پ. ی. د. دلاوەر موستەفا محەمەدdlawer.muhammad@su.edu.krd
بەشی مۆسیقا - کۆلێژی هونەرە جوانەکان- زانکۆی سەلاحەددین- هەولێر
پ. د. ناصر هاشم بدنnasserbadan60@gmail.com
بەشی مۆسیقا - کۆلێژی هونەرە جوانەکان -زانکۆی بەصرا- عیراق

• توێژینەوەیەکی وەرگیراوە (مستل) لە تێزی دکتۆرا بەناونیشانی (گۆرانی و موزیک و بەکارهێنانیان لە پرۆسەی پەروەردە و فێرکردن لە قوتابخانە سەرەتاییەکانی شاری هەولێر) لە زانکۆی سەلاحەددین، کۆلێژی هونەرە جوانەکان، بەشی موزیک. ٢٠٢١-٢٠٢٢

پوختە

لەم توێژینەوەدا جەخت لە دۆزینەوە و چارەسەرکردنی لەمپەرەکانی بەردەم گەشەسەندنی بواری گۆرانی و موزیکی کوردی کراوەتەوەلەنێو پرۆسەی پەروەردە و فێرکردن، بەمەبەستی سوود وەرگرتنی زیاتر لەم زانستە، ڕێگا و تیۆر و بیر و بۆچوونە فەلسەفییەکانی هەریەک لە قوتابخانەکانی سوڵتان کۆدای و شینیتشی سوزوکی خراونەتە بەرباس و لێکۆڵینەوەی ورد، چونکە هەروەک ڕوون و ئاشکرایە هونەر بەگشتی و گۆرانی و موزیک بەتایبەتتر زانستێکن کاریگەری ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆیان دەبێت لەسەر ناخ و دەروون و هەست و سۆز و هزری تاک بەگشتی و مناڵ بەتایبەتی.

هەروەها دەست خراوەتە سەر دیاریکردن و خستنە ڕووی باشترین ڕێگا پەروەردەییەکان لەکاتی ئەنجامدان و جێبەجێکردنی بابەتە موزیکیەکان لە پەروەردە و فێرکردن، دواتر چارەسەرکردنی کێشە و کەموکوڕیەکان لەڕێگەی خستنە ڕووی بیردۆز و بۆچوونەکانی سوڵتان کۆدای و سوزوکی کە خاوەنی قوتابخانەی نوێی بواری موزیکن، لەڕێگەی پێشکەشکردنی چەندین پێشنیاز و ڕاسپاردە بۆ سەرخستنی بوارەکە.

هەموو ئەمانەش لەڕێگەی چەند تەوەرێکی گرینگەوە خراونەتە ڕوو لە توێژینەوەکە بەمەبەستی گەشەسەندنی موزیکی کوردی و ناساندنی لەلایەن نەوەی نوێ لەڕێگای ئەم تەوەرانە: (گرینگترین وێستگەکانی ژیانی سوڵتان کۆدای و شینیتشی سوزوکی وەک سەرەتایەک بۆ ناساندنی خاوەن قوتابخانە نوێکانی بواری موزیکی، بۆچوونەکانی هەریەک لە کۆدای و سوزوکی لەبارەی هونەر و گۆرانی و موزیک،بۆ گرینگی موزیکی میللی و فۆلکلۆری و چۆنیەتی بەکارهێنانیان لە گشت پرۆسەکانی سیاسی و ئاینی و کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی، باشترین ڕێگەی پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیک لە قوتابخانەکانی کۆدای و سوزوکی لەبواری وانە گوتنەوەی گۆرانی و موزیک، گشتاندنیان لەسەر بەرهەمە کوردییە ڕەسەنەکان. فەلسەفەی کۆدای و سوزوکی بۆ پەروەردەی گۆرانی و موزیک، بەستنەوەی بەتێکست و بابەتە ئەدەبییەکانی نێو گۆرانی و موزیکی کوردی کە بەشێکی گرینگی جیانەکراوەی مێژوو و ژیانی نەتەوەی کوردە. دواتر خستنە ڕووی دەرەنجامەکان و پێشنیازی چەند ڕاسپاردە و پێشنیازێک بۆ زیاتر گرینگیدان بەبابەتی گۆرانی و موزیکی کوردی و هۆشیارکردنەوەی بەرپرسانی سیاسی و حکومی لەگرینگی بەکارهێنانی گۆرانی و موزیکی کوردی لەنێو پرۆسەی پەروەردە و فێرکردندا، دواتر ڕێکخستنی لیستی سەرچاوە بەکارهێندراوەکان.

وشە کلیلەکان:گۆرانی، موزیک، پەروەردە، فێرکردن، کورد، کۆدای، سوزوکی

١.پێشەکی

فێربوونی گۆرانی و موزیک لە هەرێمی کوردستان وەک عیراق و گشت ولاّتانی دەوروبەر دەکەوێتە نێو پڕۆسەی پەروەردە و فێرکردن لە قوتابخانە سەرەتاییەکانی سەربە وەزارەتی پەروەردە و فێرکردن، زانستەکە وەک هەر زانستێکی تری نێو پڕۆسەی پەروەردە بەیاسا و ڕێسای تایبەت ڕێکخراوە و کاتی دیاریکراوی بۆ دانراوە کە لە هەفتەی یەک ڕۆژ بۆگشت قۆناغەکان دەبێ لە قۆناغی یەک تا قۆناغی شەشی سەرەتایی.

کێشەی سەرەکی توێژینەوەکە بابەتی پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیک لەقوتابخانە سەرەتاییەکانی هەرێمی کوردستان، ئەمانیش بۆ کەمی ڕێژەی مامۆستایانی پسپۆڕی موزیک و نەبوونی میتۆدێکی ئامادەکراوی کوردیە لەلایەن وەزارەتی پەروەردە بۆ وتنەوەی وانەکە لەلایەن مامۆستایان لەلایەک، ناشارەزایی مامۆستایانی موزیکیش بە ڕێگا و ڕێکارە پەروەردەییەکان بۆ بابەتی گۆرانی و موزیک و نەبوونی پێداویستیەکانی وەک: شوێنی تایبەت بە جێبەجێکردنی وانەکە و پرۆڤەکردنی منالاّن بە گۆرانی و موزیک (تاقیگەی موزیکی)، دابین نەکردنی ئامێرە موزیکیەکان، نەبوونی کەرەستە دەنگیەکانی وەک تەسجیل و مایک و میکسەر و ساوند بوکس و مۆنتاربۆ... لەلایەکی تر، خراپی شوێنی وانەکە لە خشتەی وانەی هەفتانە و خستنە دواوەی بابەتەکە بۆ کۆتا وانە و نەخوێندنی لە زۆربەی زۆری قوتابخانەکان، یا پڕکردنەوەی وانەکە بە وانەیەکی تری زانستی، ئەمانە و چەندین هۆکاری تر بوونەتە لەمپەر لەبەردەم گەشەسەندنی بابەتەکە و سوود وەرنەگرتن لەم زانستە گرینگە کە بەیەکێک لە باشترین چارەسەرەکانی دەروونی و ڕێکخستنەوەی جەستەیی و ئارامکردنەوەی ناخ و هۆیەکانی پێشکەوتنی کۆمەڵگە و دروستکردنی کەسایەتی بەهێز لە منالّ دادەندرێن.

ڕێبازی بەکارهێنانی گۆرانی و موزیک لە پەروەردە و فێرکردن لەلایەن سوڵتان کۆدای و شینتشی سوزوکی شێوازێکی نوێ و تازە و داهێنان نەبوو لە سەرەتادا لەبواری پەروەردە و فێرکردن، بەڵکو بەرلە هەزاران ساڵ پێشتر گۆرانی و موزیک بوونی لەناو پەروەردە و فێرکردندا هەبووە، موزیک بەشێک بووە لە بەشەکانی پەروەردە و فێرکردن و لە قوتابخانەکاندا شان بەشانی بابەتەکانی تر خوێندراوە و هەبووە، بەڵام بەشێواز و جۆر و ڕێگای جیاجیا، بەڵام سوڵتان کۆدای و سوزوکی توانییان سوود وەربگرن لە ئەزموونی یۆنانییە کۆنەکان و گەلانی ئەوروپا، ڕێگا و جۆر و شێوازی پەروەردەکردنی تازە بۆ ڕێگاکانی فێرکردن و پەروەردەکردنی گۆرانی و موزیک لەناو پەروەردە و فێرکردن بدۆزنەوە بەمەبەستی بەهێزکردن و گەشەپێدانی توانا موزیکیە جۆراو جۆرەکانی تاک بەگشتی و مناڵ بەتایبەتی لەڕێگای خوێندنگە سەرەتاییەکانەوە، بە بەشدارییپێکردنی کەرەستە و ئامرازی سەردەمیانەتر لەوەی پێشتر. بۆئەمەش هەریەک لەمان توانییان سوود لەتێکەڵکردن و وەرگرتنی گشت ئەم ڕێگاو ڕێبازە سەرکەوتووانەی پێش خۆیان وەربگرن و لەپاڵ ئەمانیش چەندین ڕێگای جۆراوجۆری تر دابهێنن و بەکاریان بهێنن. گرینگترینیشیان بەکارهێنانی تەکنەلۆجیا بوو لە بوارەکەدا.

گرینگی توێژینەوەکە لە خستنە ڕووی ڕێباز و تیۆری قوتابخانەکانی کۆدای و سوزوکی یە، چونکە لە میتۆدەکەیاندا جەختیانکردۆتەوە لە بەکارهێنانی گۆرانییە میللی و فۆلکلۆرییەکان، بەمەبەستی ئاسانکاری باش بۆ تێگەیشتن و پەروەردەکردنی منالآن بۆ تیۆری موزیکی، ژەنینی ئامێرە موزیکیەکان، گۆرانی وتن، چێژوەرگرتن، هەروەها پەروەردەکردنی هەستی بیستن، بەهێزکردنی گوێچکەکان، زیادکردنی توانای یاریکردن بەدەنگەکان و ئامێرەکانی موزیک، جووڵاندنەوەی جەستەی مناڵ و بەهێزکردنی توانا فسیۆلۆجیەکان.

ئامانج لەم توێژینەوە دەرخستنی گرینگی گۆرانی و موزیک و ژەنینی ئامێری موزیکی لەوەرگرتنی زانیاریی تازە و بەرەوپێشبردنی مەعریفەی منالە، چونکە بەپێی بۆچوونی زانایانی موزیکی و پەروەردەیی، وە بۆچوونەکانی کۆدای و سوزوکیش، گۆرانی وتن بەبێ هاوکاری ئامێرە موزیکیەکان کاریگەری لەسەر دەنگی مرۆڤ دروست دەکات منال فێری بیستن و دەربڕینی پیتەکان دەکات بەشێوەیەکی ڕاست و دروستتر، لەلایەکی تردا گەر دوو منال گۆرانی بلێن ئەوا هەریەکەیان بەجۆرێک ئەدای گۆرانییەکە دەکەن و یەک لە یەک شتی زیاتر و ئاوازی جوانتر بەرجەستە دەکەن بەمەش موزیکی نوێ لەدایک دەبێت و کۆمەلگە بەرەو ئاستێکی تری پێشکەوتن و داهێنان هەنگاو دەنێت.

ئەم هەنگاوانەی کۆدایی و سوزوکیش دەتواندرێ وەک هەنگاوی سەرەتایی بۆ بەرەوپێشبردنی گۆرانی و موزیکی کوردی سوودی لێوەربگیرێت لە قوتابخانە سەرەتاییەکانی هەر ناوچەیەک لە ناوچەکانی هەرێمی کوردستان بەوەی لەم وانانەدا منال لەڕێگای گۆرانی و موزیکی فۆلکلۆری و میللیی ناوچەکانی خۆیانەوە فێری زانیاریی نوێ بکرێن، کە ئەمە خێراترین ڕێگا دەبێت بۆ گەشەی مەعریفی تاک لە بواری پەروەردە و فێرکردندا بەکەمترین کات و تێچوو.

سنووری توێژینەوە هەروەک لە سەرەتا و لەناونیشانی توێژینەوەش ئاماژەمان بۆیان کردووە قوتابخانە سەرەتاییەکانی هەرێمی کوردستان بەگشتی و شاری هەولێر بەتایبەتی دەگرێتەوە.

میتۆدی توێژینەوەلە توێژینەوەکەدا میتۆدی شیکاری وەصفی لەڕوانگەی چەندیەتی و چۆنیەتی قەبارەی کێشەکان دەستنیشانکراوە بۆ گەیشتن بەدەرەنجامەکان و گشتاندنی ڕێگا چارەسەرەکان لەم بوارە بۆ پێشوەچوونی هونەر بەگشتی و گۆرانی و موزیک بەتایبەتتر.

٢. شیکردنەوەی چەمکەکان

٢-١-گۆرانی/بەپێی شیکردنەوەی (أحمد الهاشمي) گۆرانی واتای چڕینی هۆنراوە و دەقە ئەدەبییەکانە، وەدەڵێت گۆرانی بەشێکە لە پێکهاتەی بچووک بچووکی موزیک و گونجاوە لەگەڵ دەنگی مرۆڤ و زۆر جار یاوەری دەکرێت بە ئامێرە موزیکیەکانیش. هەروەها أحمد الهاشمي دەڵێت گۆرانی جۆر و شێوازی زۆری هەیە، لەوانە (گۆرانی میللی، گۆرانی فۆلکلۆری، گۆرانی دانراو... تا دوایی). لەکۆتاییدا پێی وایە کە گۆرانی بەهەموو ئەم دانراوە موزیکیانە دەگوترێ کە دەگونجێت لەگەڵ دەنگی مرۆڤ. (الهاشمی، ١٩٧٩، ٧).

هەروەها بەپێی گوتەی (دیمیتری کابالیفسکی) گۆرانی واتە ڕۆحی میللەت، هەروەها دەڵێت گۆرانی لایەنێکە لەم سێ لایەنەی کە موزیک لێیان ورد دەبێتەوە و کاریان لەسەر دەکات، وەهاوڕایە لەگەڵ بۆچوونەکانی احمد الهاشمی سەبارەت بە جۆرەکانی گۆرانی و لق و پۆپەکانی و ئەو وردتر باس لە جۆرەکانی گۆرانی دەکات و جیایان دەکاتەوە بۆ (گۆرانی لای لایەی منداڵ، بووک گواستنەوە، گۆرانی سۆزداری و بەسەر ئافرەت هەڵگوتن، گۆرانی و هەڵگوتن بەسەر ئازایەتی و پیاوچاکان و کەسایەتییەکان... تادوایی). (میخییفا، ٢٠١٤، ٢١).

٢-٢- موزیک/ڕوونکردنەوەی چەمکی موزیک گۆڕانکاری بەسەردادێت بەپێی بەکارهێنانی وەک:

أ- موزیک وەک زانست: زانستێکە لە زانستە سروشتییەکان و لەسەر بنەما و ڕێسا و یاسای ماتماتیکی ڕێکخراوە، دەنگەکانی گونجاندراون بەجۆر و شێوازێک کە بتواندرێت هەماهەنگی هەبێت لەگەڵ قابیلیەتی بیستن و دەربڕین و تواناکانی گوێچکە. (حداد، ٢٠١٦، ٦).

ب- موزیک وەک هونەر: دابەش دەبێت بەسەر دوو بەشی سەرەکی کە یەکەمیان لایەنی ژەنینی ئامێری (music instruments) دەگرێتەوە، هەروەها زانستی گۆرانی واتە دەربڕینی دەنگی مرۆیی بە گوێرەی تیمپۆی موزیکی ڕێکخراو. کە هەردووکیشیان بە دانراوەی موزیکی ناوزەد دەکرێن، دانراوە موزیکیەکانیش هەمیشە بۆ دوو بەشی سەرەکی دابەش دەبن:

١. دەنگی موزیکی (ئاواز): ئەم دەنگانەن کە لە ئەنجامی لەرینەوەی ژێی ئامێرەکانەوە دەردەچن، یا لە ئەنجامی لەرینەوەی ژێی قورگی مرۆڤەکانەوە لەڕێگەی دەمەوە دێنە دەرەوە. (هدیر، ٢٠١٩، ١٦).

٢. کات (ڕیتم): پێوەرێکە بۆ ڕێکخستنی بەردەوامی دەربڕین و بەردەوامبوونی دەنگ، هاوسەنگی دروست دەکات لەنێوان درێژی و کورتی دەربڕینەکان، ئاواز و ڕیتم دووانەیەکی لێک دانەبڕاون لە موزیکدا جووتەزاو جومکەزان و هیچ یەکێکیان بەبێ ئەوەی تر واتا نابەخشێ. .(ابراهیم، ٢٠١٤، ٦).

٢-٣- پەروەردە/شیکردنەوەی چەمکی پەروەردە گۆڕانکاری بەسەرداێ بەگوێرەی ئەم بۆچوونە فەلسەفییانەی کە مرۆڤ دەیانگرێتەبەر بۆ پەروەردەکردنی نەوەی داهاتوو، وە گرتنە بەری ئەم ڕێگاو شێواز و کەرەستانەی کە بەکاریان دەهێنێت بۆ گەیاندنی بەها کۆمەڵایەتیەکان و بیرو بۆچوونە زانستی و پەروەردەییەکان لە هەر بوارێک لە بوارەکاندا.(الزهوري، ٢٠٠٢، ١٦)، (عباس محجوب) دەڵێت: پەروەردە بەواتای تێرکردن و پڕکردن و بەهێزکرنی لەشی مرۆڤ دێ بەداتا و زانیاری و هەڵسوکەوتی تازە، گشت بوارەکانی خواردن و خواردنەوە و هەڵسان و دانیشتن و گفتوگۆ و لایەنە بەدەنی و هزری و ڕوحی و هەستی و وجدانی و سۆزیانە، تاڕادەی کامڵبوونی تاک، بەمەبەستی بەرەنگاربوونەوەی داهاتوو و زاڵبوونی بەسەر هەموو ئەم

قورسایی و تەنگوچەڵەمانەی لە داهاتوودا ڕوو بەڕوویان دەبێتەوە.(محجوب، ١٩٧٨، ١٥)

٢-٤- فێرکردن/ فێرکردن کردارێکە ئامانج تیایدا بەهێزکردن و ئامادەکردنی تاکە بەشێوەیەکی ڕێکوپێک، مەبەستدار بەئامانجێکی دیاریکراو، بەمەبەستی ئەوەی کە لە داهاتوودا بتوانێ ئەم داتا و زانیاریانەی وەریگرتوون و فێری بووە، لەژیانی ڕۆژانەیدا سوودیان لێ ببینێ لە بەرەوپێشبردنی خۆی و زاڵبێت بەسەر ئاستەنگەکانی بەردەمی. (الهاشمي، ١٩٧٩، ٩١)

٢-٥- کورد/ کورد نەتەوەیەکە خاوەن زمان و کولتوور و داب ونەریت و شوناسی تایبەتی خۆیەتی و خاک و ئاڵای خۆی هەیە. (نیکتین، ٢٠٠٣، ١٦).

مێژووی گەلی کورد بۆ هەموو نەتەوەیەکی سەر گۆی زەوی ڕوون و ئاشکرایەو نامۆ نییە،گەلی کورد خاوەنی مێژوویەکی دەوڵەمەندە لە بواری فەرهەنگ و کولتوورو ئایینەوە کە پێشینەکەی دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر لە ٤٠٠٠هەزار ساڵ لەمەو پێش. (قەرەداغی، ٢٠٠٧، ٩).

هەرێمی کوردستان، کە قەوارەیەکی دانپێنراوی یاساییە لەچوارچێوەی دەوڵەتی عێراقیدا، لەنێو دەستووری ئەو وڵاتەش سنوورەکەی دیاری کردووە، ئەمەش بەهۆی دیفاکتۆی پرۆسەیەکی سیاسی و جوگرافیبوون، کە بەهۆی دەرئەنجامی شەڕی کەنداوی دووهەم (١٩٩١) دروست بوو.(مەردۆخ، ٢٠١١، ١٤).

٢-٦- سوزوکی/ شینیتشی سوزوکی لە ٢٦ ی ئۆکتۆبەری ساڵی ١٨٩٨ لە شاری ماتسۆمۆتۆ لە یابان لەخێزانێکی گەورە لەدایک بووە، لە سەرەتای تەمەنی مناڵی نەیتوانیوە بخوێنێ و لەگەڵ باوکی لە کارگەی دروستکردنی ئامێری کەمان کاری کردووە و سندووقی دەنگی

ئامێرەکانی دروست کردووە، سوزوکی لەڕێگەی گوێبیست بوونی بە پارچە موزیکێکی (لافی مایا) ی (فرانز شوبرت) کە لەلایەن (میشا المان) بەئامێری کەمان ژەندرابوو ئارەزووی بۆ ئامێرەکە و فێربوونی دروست بوو، ڕاستەوخۆ ئامێرێکی کەمانی گرتۆتە دەست و کەوتۆتە دووبارەکردنەوەی پارچە موزیکەکە و ڕاهێنان لەسەری لە تەمەنی ١٧ ساڵیدا، بەڵام باوکی لە سەرەتادا ڕێگای پێنەداوە و ڕێگر بووە لەبەردەم فێربوونی بە ئامێرەکە، تا دواتر لێهاتوویی و زیرەکیی سوزوکی بۆ باوکی بەدیار دەکەوێت و باوکی ڕێگای پێدەدات بچێ بخوێنێ لەبواری موزیک و فێری ئامێری کەمان بێ و دەینێرێت بۆ خوێندنی کەمان لە (طوکیو). لە تەمەنی ٢٢ ساڵیدا سوزوکی سەفەری ئەڵمانیا دەکات و بەدوای مامۆستای ئامێری کەماندا دەگەڕێت و بەردەوام دەبێت لەگەڵ (کارڵ کلینجر)، بەڵام نەیتوانیوە هیچ بڕوانامەیەک بەدەست بهێنێت لەم بوارەدا، هەر لەوێ چاوی دەکەوێت بە (ئەلبەرت ئەنشتاین) و دەبن بەهاوڕێی زۆر نزیک، ئەنشتاین زۆر هانی ئەدات و ئاڕاستەی ئەکات بەوەی خۆی فێری موزیکی کلاسیکی بکات و لەم بوارەدا بەردەوام بێت، سوزوکی کەسایەتییەکی بەهێز و زیرەکییەکی بێ وێنەی دەبێت و بە فەیلەسووفی سەردەم و موزیکزان و کەسایەتی پەروەردەیی و ڕاهێنەر ناوبانگی دەرکردوو بەردەوام لە بەرەو پێشبردنی کارەکانی و ڕێگاکانی لە هەوڵ و ماندووبوونی بێ وەستان بووە.

٢-٧- کۆدای/ سوڵتان کۆدای لە ١٦/ ١٢/ ١٨٨٢ لە گوندی (Kecskemet) لەدایک بووە، باوکی بەرپرسی هێڵی ئاسنی بووە، هەربەم هۆیەشەوە ناوچەگۆڕکێی زۆریانکردووە، تا دواجار لە ناوچەی (Galanta) جالانتا جێگیر دەبن کە دانیشتوانەکەی لە هەنگاریا (مەجەر) و ئەڵمان و سلۆڤاکییەکان پێکهاتبوو، کۆدای بۆ تەواوکردنی خوێندنی زانکۆ لەساڵی ١٩٠٠ ڕووی لە شاری بودابست کرد و لە کۆلێژی

(Eotvos) کە تایبەت بوو بەڕاهێنەرانی پەروەردەیی وەرگیراو بەسەرکەوتوویی کۆلێژەکەی تەواوکرد و لەوێوە فێری زمانەکانی ئینگلیزی و فەرەنسی و ئەڵمانی بوو، کۆدای توێژینەوەیەکی پێشکەشکرد بەناونیشانی (موزیک زمانە)، دواتر هەر لەسەر کاریگەری ئەم توێژینەوە بوو تێزی دکتۆراکەی لە بواری کۆکردنەوە و شیکردنەوەی گۆرانییە میللییە مەجەرییەکان ئەنجامدا.

٣. گرینگترین بۆچوونەکانی سوڵتان کۆدای و شینیتشی سوزوکی لە گەشەپێدانی پەروەردە و فێرکردنی منداڵ بە گۆرانی و موزیک

مرۆڤ هەر لەسەرەتای دەستپێکی ژیانی ئاشنایەتی بە گۆرانی و موزیک هەبووە و لەڕێگای ئەم هونەرە پەرەی بەتوانا بەدەنی و مەعریفەکانی داوە و گۆرانی وموزیکی بۆ دەربڕینی هەستەکانی لەکاتی خۆشی و ناخۆشی بەکارهێناوە، بەگوێرەی بۆچوونەکانی شینیتشی سوزوکیش گۆرانی و موزیک لە ناخی گشت تاکەکان بوونی هەیە، بەڵام بەڕێژەی جیا جیا بۆیە ئەم پێیوایە ئەنجامدانی چاوپێکەوتنی پێشوەختەی منداڵەکان بۆزانینی بەهرەی موزیکی هیچ بەهایەکی نییە، نەک هەرئەمەش بەڵکو ئەم مامۆستا و فێرکەرانەی چاوپێکەوتن و بەهرە سەرەتاییەکان دەکەنە پێوەر لە مناڵەکان بۆ فێربوونی گۆرانی و موزیک و ژەنینی ئامێرە موزیکییەکان هەڵە دەکەن و کارێکی باش ناکەن، ئەمان دەبنە هۆی تێکشکاندنی هەست و سۆز و حەزە هونەریەکانی ئەم مناڵانەی کە تازە دەیانەوێت پەرە بەلایەنی گۆرانی وموزیک بدەن و گشت خەونەکانیان ئەوەیە کە لە داهاتوودا ئامێرێکی موزیکی یا گۆرانییەکی میللی یا فۆلکلۆری ناوچەکەی خۆیان بلێنەوە لەسەر تەختی شانۆ. (د.محمد الملاح، ٢٠١٠، ١٦).

سوڵتان کۆدای هاوبۆچوون و هاوبیر بووە لەگەڵ سوزوکی، چونکە لە میتۆدەکانی زیاتر گرینگی داوە بە ڕاهێنان و بەکارهێنانی گۆرانی و موزیکی میللی و هەمیشە فێرخوازەکانی لەڕێگای ئەم گۆرانییانە ئاشناکردووە بەگۆرانی و موزیکی گشتگیر و سەردەمیانە، ئەم هەنگاوەشی لەپەروەردەی بابەتە زانستییەکانی تریشدا سوودی زۆری بۆ فێرخوازان هەبووە، بەتایبەتی لە قوتابخانە سەرەتاییەکان، کۆدای لە میتۆدەکەیدا جەخت لەگرینگیی تیۆرە سەرەتاکانی موزیکیش دەکاتەوە و پێیوایە گۆرانییە میللییەکان دەبنە ئاسانکاریی باش بۆ تێگەیشتن و پەروەردەکردنی فێرخواز بەتیۆری موزیکی و ژەنینی ئامێرە موزیکییەکان و گۆرانی وتن، چێژوەرگرتن و پەروەردەکردنی هەستی بیستن و گوێچکەکان و یاریکردن و جووڵاندنەوەی جەستە لەگەڵیان، چونکە منداڵەکان ئاشنایەتی پێشوەختەیان هەیە لەگەڵ گۆرانییە میللی و فۆلکلۆریەکان و چەندین جار گوێبیستیان بوونە. (ریم، ٢٠٢٠، ٤).

بەبۆچوون و فەلسەفەی بیرکردنەوەی سوزوکیش گۆرانی و موزیک بۆ هەموو تاکێکە و هەموو مرۆڤێک دەتوانێ فێری گۆرانی و موزیک ببێ، بەڵام بە گوێرەی کات و سات و زەمینەی لەبار، هەروەک چۆن منداڵ فێری زمانەکانی جیا لە زمانی دایک دەبێت لەکاتی پێویستیدا. سوزوکی لەڕێگاکانیدا کاری لەسەر پەروەردەی گوێچکەی منداڵەکان دەکرد لە تەمەنێکی زۆر سەرەتایی بە گۆرانی و موزیک لەڕێگەی سەماعی و گوێگرتنیان لە بەرهەمە موزیکییە ڕەسەنە میللییەکان، فۆلکلۆریەکان وەک دەستپێک، ئینجا سروودە نیشتیمانییەکان، ئاینییەکان، وەدواتر فێرکردن و ڕاهێنانیان لەسەر بابەتە دانراوەکان و دواجاریش پراکتیزەکردنیان لەڕێگەی ئامێرێکی موزیکی.(محمد، ٢٠١٨، ١٢).

بەپێچەوانەی سوزوکی، سوڵتان کۆدای لە میتۆدەکەیدا زیاتر جەختی لە ڕاهێنانی فێرخوازەکان کردۆتەوە بە ناسینەوەی میانە دەنگییەکان و دووری نێوان دەنگەکانی موزیک، لەڕێگای ئەم گۆرانییە میللی و فۆلکلۆریانەی کە میانەی دەنگەکانیان لە میانە سادەکانە و دووری نێوانیان کەمە وەک میانەی دووانی بچووک (descending minor third)، هەروەها جەختی لەڕۆڵی فێرکەر (مامۆستا) کردۆتەوە کە چەند گرینگە لەم بابەتە موزیکییانە بگەڕێت و پێشکەش بەفێرخوازانی بکات کە میانەکانیان میانەی موزیکی ڕێپێدراوبن، دەقەکان دەقی زانستی و سوودبەخش بن، ڕیتمەکان ڕیتمی سادە و ئاسان بن، ئاوازەکان ئاوازی کورت و بچکۆلانەبن، کە تیایاندا ڕەچاوی ئاستی توانای هزری و جەستەیی و عەقلی فێرخوا بکرێت بەپێی قوناغەکانی خوێندن. (نواب، ٢٠٢٠، ١٥).

ژەنین و پراکتیزەکردنی گۆرانی و موزیکە میللی و فۆلکلۆریەکان کۆتا ڕێگای کارکردن نییە لەسەر پەروەردەکردن و فێرکردنی منالان بەگۆرانیەکان، بەڵکو دەستپێکێکە بۆ تێگەیشتن و بەردەوامبوون و داهێنانی زیاتر لە بواری هونەری و پەروەردەیی، هەروەها پڕکردنەوەی ئەم کەموکوڕیانە دەبێ کە فێرخوازان هەیانە لەتەواوی ژیانی ڕۆژانەیان و دەربڕینە لە ناخ و هەست و سۆزی پەنگ خواردوویان، بۆیە سوزوکی گرینگی تەواوی داوە بەپەروەردەی منال لە تەمەنێکی زۆر زوودا و کۆدایش لە تەمەنی سەرەتایی. (الخولی، ١٩٧٨، ٤٢).

بەڵام سوزوکی زۆر زیاتریش لە بیرکردنەوەکانی کۆدای دەڵێت نەک تەنها منال بەڵکو گەورەکانیش پێویستە شان بەشانی منالەکانیان دەست بکەن بەفێربوونی گۆرانی و موزیک و گرینگی تەواو بەم لایەنە هونەریە بدەن، بۆئەوەی بتوانن لەئاکامی ئەم کارەیان تۆزێک لە غەم و خەفەت و نەهامەتیەکانیان کەم کەنەوە و دوورکەونەوە لەم جەنجاڵیەی ژیان ئەگەر تۆزێکیش بێ.(محمد، ٢٠١٨، ١٢).

ئەم بۆچوونانەی کۆدای و سوزوکیش دوای جەنگی جیهانی دووەم دێت، کاتێک بەتەواوەتی هەست بەتێکچوونی شیرازەی ژیانی ئاسایی تاک دەکرێت لەلایەنی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، هزری، فسیۆلۆجی...تادوایی. سوزوکی بەگەورەترین نموونەی زەرەرمەندی جەنگی جیهانی دووەمدا هەژمار دەکرێت بەوەی کارگەی دروستکردنی کەمانی خانەوادەکەی تێکشکێندرا و بەهۆی پەشێویەکانی جەنگ و پێداویستی ئەوسای دەوڵەت بە کارگەکە، بوو بەکارگەی دروستکردنی فڕۆکە ئاوییەکان، هەر بەم هۆیەش بوو لە هێرشێکی ئەمریکیەکان بۆ سەر ناوچەکە کارگەکەیان بوو بەئامانج و تەقێندرایەوە و لەئەنجامدا یەکێ لەبراکانی گیانی سپارد، سوزوکیش بەمەبەستی پاراستنی ژیانی خۆی و خێزانەکەی ڕوو لە ناوچە شاخاویەکان دەکات و لەوێ بەردەوام دەبێت لەگەڕان لە دارە نایابەکانی دروستکردنی ئامێری کەمان. تا تەواوبوونی جەنگ و گەڕانەوەی بۆ ئەڵمانیا، وە دەستبەکاربوونەوەی ڕاستەوخۆی لە وانە وتنەوەی موزیکی نوێ لە ناوچەکەدا. هەروەها بوونی بە بەڕێوەبەری قوتابخانەکەی قبوڵکرد بەمەرجی ئەوەی کە ڕێگری لێنەکرێت لەچۆنیەتی فێرکردنی منداڵان بەگۆرانی و موزیک و ژەنین، تا بتوانێ پەروەردەی موزیک بەرەوپێش ببات لە تەمەنی سەرەتای دەستپێکی ژیانی منالیی منداڵانی ناوچەکە و قەرەبووکردنەوەی ئەم ماوە دوور و درێژەی لە نەهامەتی جەنگ بەسەریان بردووە. (زیتون، ٢٠١٨، ١٩).

لە ئاکامی ئەم بۆچوونانەی کۆدای و سوزوکی دەتوانین بگەین بەچەند ئەنجامێکی سەرەکی کە گرینگترینیان ئەمانەن: یەکەم/ پەروەردەی موزیک دەبێ بەردەوامی هەبێت و بەفراوانی بڵاوەی پێبکرێت لەناو هەموو دامو دەزگا فێرکاریە میری و نامیریەکان (کەرتی تایبەت). دووەم/ پەروەردەی موزیکی دەبێت لەتەمەنی سەرەتایی، لە سەرەتاکانی ژیانی تاک بخوێندرێت و کاری لەسەر بکرێت، وە دەوڵەت

بوار بڕەخسێنێت بۆهەموو ئەوانەی لەکات و ساتی دیاریکراو لێی بێبەش بوونە. سێیەم/ پەروەردەی موزیک دەبێ بەگۆرانی دەست پێبکرێت لە سەرەتادا، دواتر پەرەی پێبدرێت بۆ خوێندنەوەی نۆتەی موزیکی و نووسینەوەی وە پڕاکتیزەکردنی. چوارەم/ پەروەردەی موزیک دەبێ سەرەتا بەگۆرانییە میللییەکان و فۆلکلۆریەکانی ناوچەی ژیان بەسەربردنی تاک دەست پێبکات، کەبە زمانی دایک وتراون، بۆئەوەی تاکەکان لە داهاتوودا بتوانن کاری ڕەسەن لەکارە نارەسەنەکان جیابکەنەوە و هەست بەتام و چێژ و ڕەسەنایەتی موزیکە ڕەسەنەکان بکەن و بتوانن بیانپارێزن. (شیماء، ٢٠١٦، ٢٢).

ئەم بۆچوون و تیۆرانەی کۆدای و سوزوکی دەکرێت سوودیان لێوەربگیردرێت لەبوارەکانی پەروەردە و فێرکردن لەقوتابخانە سەرەتاییەکان، بۆ پەروەردە و فێرکردنی تاکی کورد بەگۆرانی و موزیکە ڕەسەنە فۆلکلۆریەکان و میللییەکانی کوردەواری لەنێو پڕۆسەی پەروەردە و فێرکردن، بۆ دروستکردنی کەسایەتی بەهێز، ئنتیمای نیشتمانی، ئاینی، کۆمەڵایەتی، نەتەوەیی... وە پاراستنی کەلتوور و فۆلکلۆر و بابەتە میللییەکان و جیاکردنەوەی بەرهەمە ڕەسەنە کوردیەکان لە نارەسەنەکان. هەروەها فێرکردن و پەروەردەکردنی صۆلفێج و دەنگ و ژەنینی گۆرانی و موزیکی کوردی لەناو پەروەردە و فێرکردن بەمەبەستی بەهێزکردن و گەشەپێدانی توانا موزیکییە جۆراو جۆرەکانی تاک بەگشتی و مناڵ بەتایبەتی لەڕێگای خوێندنگا سەرەتاییەکان بەشێوەی زانستی و بابەتیانەتر بەهۆی تێکەڵکردن و وەرگرتنی گشت ڕێگا سەرکەوتووەکانی پێشووتر وەک ڕێگاکانی کۆدای و سوزوکی، کە بەڕێگایەکی داهێنان و نوێکاری هەژمار دەکرێن لە بواری پەروەردە و فێرکردن.

٤. پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیک لە ڕوانگەی فەلسەفەی سوڵتان کۆدای و شینیتشی سوزوکی

بەگوێرەی بۆچوون و تێڕوانینە فەلسەفییەکانی کۆدای، موزیک و گۆرانی و پەروەردەی موزیکی بۆگشت تاکێکی کۆمەڵگایە نەک تەنها دەنگ خۆش و موزیکزان و بەتواناکان لەم بوارە. بەواتای ئەوەی مرۆڤ هەر لەسەرەتای تەمەنیەوە بەهرەیەکی موزیکی کەم تازۆر لە ناخ و دەروونیدا بەدی دەکرێت و هەیە، بەڵام ئەم جۆرە بەهرە خۆڕسکانە پێویستییان بە پەروەردەکردن و فێرکردن هەیە تا بدرەوشێنەوە. (سلوم، ٢٠١٩، ٢٦).

لێرەدا سوزوکی هاوڕایە لەگەڵ کۆدایی و دەڵێت : (هەر لەسەرەتای دروستبوونی کۆرپەلە مێشک و هزر و هۆش ئامادەیە بۆ وەرگرتنی هەرکارێک یا بابەتێکی نوێ، ئەم وەرگرتنەش لەڕێگەی پەروەردەکردن و فێرکردنەوە دەبێ لەئەنجامی دووبارەکردنەوە و گوێگرتنی بەردەوام، هەروەک چۆن مناڵ لە سەرەتای تەمەنیدا فێری زمانی دایک دەبێت، ئاواش دەتواندرێ بەهەمان ڕێگا و هەمان بیرۆکە، مناڵ فێری ئامێرە موزیکییەکان بکرێت. (جادالله، ٢٠١٢، ٢٩).

کۆدای جەخت لە پەروەردەی موزیک دەکاتەوە و دەڵێت: (پێویستە پەروەردەی موزیک لەسەرەتای تەمەنی دەستپێکی مناڵیەوە بەگۆرانی هەنگاو بنێت، هەنگاوەکانی پەروەردەکردنەکەش بەشێوەیەکی بەرفراوان بێت گشت دامودەزگا پەروەردەییەکان و خوێندنگەکانی پەروەردەی موزیک بگرێتەوە، بۆئەوەی بەلانی کەم مناڵان بتوانن بەرهەمە ڕەسەنەکان لە بەرهەمە ناڕەسەنەکان جیا بکەنەوە و ببن بە خاوەنی گوێچکەیەکی بەهێز بۆ وەرگرتنی چێژی موزیکی ڕاستەقینە). هەروەها پەروەردەی موزیکی لای مناڵ دەبێ سەرەتا بە گۆرانییە میللییەکان و فۆلکلۆرییەکانی ناوچەکەی خۆی بێت، بۆئەوەی لەم ڕێگەوە فێری

زمانی دایک و وشە و پیتەکان و عورف و عادات و تەقالید بن. (أمیمة، ٢٠٢٠، ٤).

سوزوکیش هاوڕایە لە گەڵ بۆچوونەکەی کۆدای لەگرینگیدان بە گۆرانییە میللی و فۆلکلۆرییەکان، بەڵام پێیوانییە کە منالآن تەنها لەڕێگەی ئەم جۆرە گۆرانی و موزیکانەوە فێری پەروەردەی گۆرانی و موزیک بن، بۆیە سێ ڕێگەی خستۆتە بەردەست بۆ مامۆستایانی بواری پەروەردە و فێرکردن لەبواری گۆرانی و موزیک بۆ پەروەردەکردن و ڕاهێنانی منالّەکان بەبابەتە هونەریەکان وەک: أ-گوێگرتنی بەردەوام و چەند بارەکردنەوەی بابەتە دیاریکراوەکان. ب- دووبارەکردنەوەی هەمان ئەم بابەتانەی گوێ بیستیان بووە لە ڕابردوو بەدەنگ. ج- پراکتیزەکردن وجێبەجێکردنیان لەسەر ئامێرێکی دیاریکراوی موزیکی. (ابو بکر، ٢٠١٥، ١٧).

سوزوکی زۆر جەختی لەم هەنگاوانە دەکردەوە و توانی بنیاتی ڕێگاکانی پەروەردەی گۆرانی و موزیک و ژەنینیان لەسەر دروست بکات، وەهەمیشە پێی وابوو بەگوێرەی کات و ساتی گونجاو و ڕەخساندنی زەمینەیەکی لەبار هەموو تاکێک دەتوانی فێری گۆرانی و موزیک و ژەنینی ئامێرە موزیکییەکان بێ، هەروەک چۆن مرۆڤ لەگشت قۆناغەکانی ژیانی فێری زمانە جیاوازەکان دەبێ لەکات و ساتی دیاریکراو. (عواد، ٢٠١٨، ١٢).

بەگوێرەی فەلسەفەی سوڵتان کۆداش نەفامی و نەشارەزایی لە بواری گۆرانی و موزیک لەلایەن مرۆڤەکانەوە دەبن بەگەورەترین کێشە لەڕووی مەعریفی و دەروونی و هەستی و سۆزی، بۆیە پێشنیازی کردنەوەی پەروەردەی موزیکی دەکات لەڕێگای (محو الامیة) خانەی نەهێشتنی نەفامی موزیکی بۆ گشت ئەم تاکانەی ئاشنایەتییان نییە یا دەرفەتی ئاشنابوونیان نەبووە بەبواری گۆرانی و موزیک لەکات و ساتی دیاریکراو لێی بێبەش بوونە.

٥. تیۆری پەروەردەی گۆرانی و موزیک لە قوتابخانەی سوڵتان کۆدای

٥-١- کۆدای ڕێگایەکی نوێی داهێنا لە پەروەردەکردنی منداڵانی وڵاتەکەی کە بریتی بوو لە (پەروەردەکرنی مناڵان بە گۆرانی و موزیکی میللی و ڕاهێنانیان لەسەر خوێندنەوەی دوو دەنگی و ئەدا کردنی گۆرانییەکان بەشێوازی جۆراوجۆر و نوێ). واتە بەکارهێنانی فرەدەنگی (تعدد الاصوات) لە گۆرانی قوتابخانەکاندا، وەگونجاندنی لەگەڵ میلۆدیە میللییەکان. لەم شێوازەدا کۆدای هەڵسا بەڕاهێنان و پەروەردەکردنی هەست و سۆز و گوێچکەی مناڵەکان بەشێوەی دەنگدانەوە (صدا Echo Singing)، ئەم ڕێگایەش بریتی بوو لە دابەشکردنی پۆلەکە بۆ دوو گرووپ، گرووپێکیان گۆرانییە میللییەکانیان بە شێوەی فۆڕی (F) بەهێز دەچڕی و گرووپەکەی تر بەشێوەی پیانۆ (P) نەرم دەچڕی.

بەم هۆیەشەوە شێوازێکی دەنگدانەوە دروست دەبوو و مناڵەکان بۆئەوەی گۆرانییەکەیان لێ تێک نەچێت و هزریان نەپچڕێت ناچاربوون زیاتر هەست ڕاگرن و بەهەستیارتر گۆرانییەکان بڵێنەوە، بەمەش جۆرێکی نوێ لە پەروەردەکردنی گوێچکە و هەستی بیستن لای مناڵ دروست دەبوو و توانای جیاکردنەوەی دەنگە تێکەڵەکانی زیاتر دەبوو. (قندیل، ٢٠٢٠، ٤).

٥-٢- گرینگیدان و سەپاندنی شێوازی خوێندنەوەی صۆڵ فائی لە خوێندنگا سەرەتاییەکان وەک سەرەتا بەمەبەستی زیاتر بەهێزکردن و ڕاهێنانی فێرخوازەکان وەک سەرەتا دواتر دەربڕین بە نەغمە و ئاوازی دەنگەکان وەک خۆیان. واتە فەلسەفەی کۆدای لە بواری پەروەردەکردنی گۆرانی و موزیک گرینگیدانی زیاترە بەگۆرانی و توانای قورگی مناڵ، نەک ژەنینی ئامێری موزیکی، چونکە کۆدای پێی وابوو گۆرانی وتن بەهاوکاری ئامێرە موزیکییەکان کاریگەری لەسەر

دەنگی مرۆڤ دروست دەکات و دەنگەکە دەگۆڕێت بۆ دەنگێکی ناسروشتی و دەستکرد. لەلایەکی تریش گۆرانی وتنی بەتەنها و بەبێ ئامێری موزیک توانای داهێنان و ئەدای دەربڕین جوانتر دەکات. هەرئەمەش بوو وایکرد کۆدای لەڕێگا پەروەردەییەکانی گرینگیی زیاتر بە موزیکی مرۆیی و گۆرانی دوو دەنگی بدات بەشێوەی (پۆلیفۆنی). (توفیق، ٢٠١٨، ١١).

٥-٣- گۆرانی بێدەنگ (الغناء الصامت)، یەکێکی ترە لەڕێگاکانی پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیک لەلایەن کۆدای. واتە منداڵەکانی لەسەر ئملای نۆتە نووسینەوەی گۆرانییە میللی و فۆلکلۆرییە هەنگارییە سادە و ساناکانە بەئەزبەرکردن و نووسینەوەیانە چەندین جار، بۆئەوەی دەستیان ڕابێت لەسەری و لەناخەوە هەست بە ئاوازەکان بکەن بەم کردارەشی دەوت موزیک یا گۆرانی بێ دەنگ (الغناء الصامت). (د. احمد رباع: ٢٠١٧، ٥٧).

٥-٤- چنین و شیکردنەوەی گۆرانییە میللی و فۆلکۆرییەکان، هەروەها وێناکردنیان لە چینە دەنگیەکانی تر، بەڕێگای دۆ (Do)ی جووڵاو . (Movable Do System of Relative Solmization)، واتە (Tonic or Home Tonie)، کە بریتییە لە گوتنی میلۆدییەک لەسەر دەنگێکی دیاریکراو وەدووبارەکردنەوەی هەمان میلۆدی بەهەمان شێواز لەسەر چینە دەنگێکی تردا، ئەم بیرۆکەیەش لەشێوازی گوتنی سکێڵی دۆ مێجەر وە گۆرینی بۆ سکێڵی لا ماینەر هاتووە کە هەمان دووری میانەکانی هەیە و هیچ گۆڕانکاریەک لە ئاوازەکە ڕوونادات تەنها خۆگونجاندنی فێرخوازە بە چینە دەنگێک کە بۆی گونجاوترە، کۆدای لەم ڕێگایەدا ئەوەمان پێدەڵێت کە دەکرێت گۆرانی و ئاواز و موزیک بەوشە و تێکست و گشت دەربڕینە دەنگییەکان بلکێندرێت جا ئەم دەربڕینانە هەرچییەک بن، گوتاری ئاینی، گوتاری سیاسی، گوتاری

پەروەردەیی، گوتاری زانستی... تادوایی.ئەم ڕێگایەش وەک شێوازێک لە شێوازەکانی (کۆنتراپۆنت) و (هارمۆنیا) ی سەرەتایی هەنگاوێکی تر بوون لە پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیک لە قوتابخانەی سوڵتان کۆدای، بەمەبەستی ڕیفۆرمکردنی گۆرانییەکانی هەنگاری و داهێنان لەبواری نووسینەوە و دانانی گۆرانی بەشێوەیەکی سەردەمییانە. (TEMPO, 2021, 84)

٥-٥- نوسینەوەی نۆتەی موزیکی بەبێ هێڵەکانی موزیک (Stick Notation) کۆدای بۆ سەرەتای نووسینەوەی نۆتە لە پەروەردە و فێرکردن هەڵسا بە بەکارهێنانی ڕێگایەکی تازە کە بەکارهێنانی پیتەکانی ئەلف و بێی ئینگلیزی بوو لەبری ناوی دەنگەکانی موزیک و دانانی کاتی موزیکی لەگەڵیان بۆ ناساندن و دەستنیشانکردنی خایاندنی دەنگەکان بەمەبەستی زووتر فێرکردن و پەروەردەکردنی مناڵان بە نووسینەوە و خوێندنەوەی نۆتە موزیکییەکان لە تەمەنی سەرەتایی و دەستپێکی فێربوون، وەک: لەبری نووسینی دەنگی (Do) تەنها پیتی (d) بەکار هێناوە، وە دەنگی (Re) تەنها پیتی (r) بەم شێوە بۆ گشت دەنگەکان، وە خایاندنەکەش بەپێی درێژی یا کورتی خایاندنەکان تەنها کلکی هێماکانی کاتی موزیکی بەکار هێناوە. (International Suzuki, 2002, 24)

٥-٦- ڕێگای خوێندنەوەی ڕیتم بە دەربڕینی دەنگی(Syllables System) داهێنان و نوێکاریەکی تری لە شێواز و ڕێگاکانی قوتابخانەی کۆدای لە پەروەردە و فێرکردن، ئەم شێوازە لەسەرەتادا لە فەڕەنسا بۆ وانەکانی صۆڵفیج بەکارهاتووە و ڕێگایەکی دیارە لەڕێگاکانی پەروەردەی دەنگ، بەڵام کۆدای ئەم ڕێگایەی هێناوەتە ناو پەروەردە و توانیویەتی بیگونجێنێ لەگەڵ گشت وشە و تێکستێکی پەروەردەیی، واتە جۆر و شێوازی خوێندنەوەکە بەڕیتمێکی دیاریکراو دەبەستێتەوە و

خێرایی و خوێندنەوەکە سنووردار و ڕیتم ئامێز دەکات، ئەمەش هەنگاوێکی ترە کە فێرخواز ڕادەهێنێت لەسەر کاتە موزیکییەکان پێش زانینی ڕیتمی موزیکی و ژەنینی ئامێرەکانی ڕیتمی. کۆدای جگەلەمە بۆ ئاسانکاری زیاتر، هەڵسا بە دروستکردنی پەیوەندییەک لەنێوان شێوەی نۆتە موزیکییەکان و کاتەکانیان بەڕیتم و بۆ هەر شێوەیەکی نۆتەی موزیکی پارچەیەکی دەنگی دیاریکراوی دانا تافێرخواز بتوانێ لەڕێگای دەربڕینەکەدا کات و مەودای درێژی شێوە هێماکانی نووسینەوەی موزیک بزانێت. وەک لەبری هێمای ڕۆند وشەی (too) بەکارهێنا، هەروەها لەبری نوار وشەی (ta) و لەبری کرۆش (ti-ti)بەم شێوە بۆ هەر کاتێک وشەیەک. (فرید، ٢٠١٥، ٢٣).

٥-٧- ڕێگای ئاماژە بە بەکارهێنانی دەست (Hand Signs) واتە دەست وەک ئاماژەیەک بۆ تێگەیاندنی بەرامبەر بە خواست و ویستی تاک بەرامبەر بەتاکێکی تر ڕێگایەک هەر لەکۆنەوە لەلایەن عبرییە کۆنەکان و مصری کۆن بەکارهاتووە بۆ دەربڕین لە پیتەکانی ئەم سەردەمە، هەروەک ئەزانین ئەم شێوازی تێگەیاندنە تاوەکو ئەمڕۆش لەلایەن ئەم کەسانە بەکار دەهێندرێن کە هەستی بیستنیان نییە یا لەدەستداوە (کەڕن)، بۆیە دەبینین سوڵتان کۆدای توانیویەتی هەمان شێوازی جووڵەی دەستەکان بۆ وەرگێڕانی دەنگە موزیکییەکان بەکاربهێنێت بەجووڵە و هێمای جیاجیا لە پەروەردە و فێرکردن، بەجۆرێ کە بگونجێ لەگەڵ سروشتی بەرزی و نزمی دەنگەکانی موزیک، ئەمەش بۆ چەند مەبەستێکی سەرەکی: **یەکەم/** جووڵانەوەی دەست وەک یاری و بەکارهێنانی ئەندامێکی جەستە لەپرۆسەی پەروەردەکردنی وانەکان بەگشتی و موزیک بەتایبەتی. **دووەم/** ڕاکێشانی سەرنجی مناڵەکان و تێگەیاندنیان بەزیاتر لەڕێگایەکی وانەوتنەوەی گۆرانی و موزیک، هەروەها بەردەوامبوونی بەردەوام لە

وانەکان بێئەوەی بێزاری و مەلەل لە وانەکە دروست بێت. **سێیەم/** بەشداریکردنی مناڵە شەرمن و دەنگ نزم و دەنگ ناخۆشەکان لە وانەکە وەزانینی ئاستی تێگەیشتنیان و توانای هێزی وەرگرتنیان لە کارێکی بەکۆمەڵ.

بۆ ڕێگای خوێندنەوەی نۆتە بەئاماژەی جووڵەی دەست، کۆدای هەڵسا بە دەستنیشانکردنی حەوت ئاماژە بۆ حەوت دەنگەکەی موزیک بۆنموونە: بۆ دەنگی دۆی ئۆکتاف دەبێ ئاستی بەرزکردنەوەی دەست لە ئاست نێوچەوان بێ، هەروەها بۆ دەنگی سی خوارووی دۆی ئۆکتاف دەبێ ئاستی جوولەی دەست لە خوارووی نێوچەوان بێ واتە نزیک چاوەکان ئیتر بەم شێوە بەردەوام بوو لە دانانی هێما و ئاماژەکانی دەست بەپێی بەرزی و نزمی دەنگەکان و گەورەیی و بچووکی میانەکان.

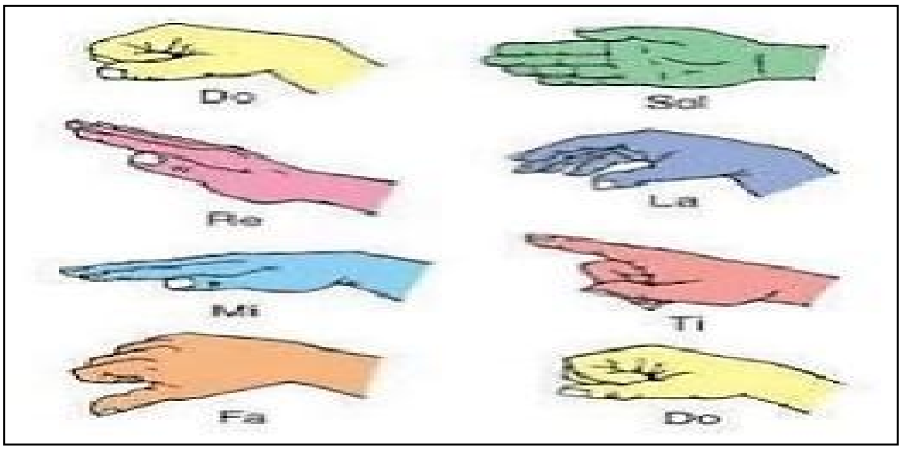

٦.تیۆری پەروەردەی گۆرانی و موزیک لە قوتابخانەی شینیتشی سوزوکی

لە بەرامبەر ڕێگە و شێواز و تیۆرە پەروەردەییەکانی گۆرانی و موزیک لە قوتابخانەی سوڵتان کۆدای، شینیتشی سوزوکیش لە

ناوەڕاستی سەدەی بیستەم لەساڵی ١٩٤٥ هەڵسا بەڕێکخستن و دانانی چەند ڕێگایەکی نوێو تازە لەبواری پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیک بۆ منالآنی تەمەن (٣-٥) ساڵی تا منالآنی تەمەن (٦-١٢) سالآن، بەناوی ڕێگای دۆزینەوەی ئارەزووەکان (تربية الموهبة)، ئەم داهێنانەی شینیتشی سوزوکی لەبواری پەروەردەی موزیک بەشێوازێکی فراوان بڵاوبوویەوە کە تیایدا منالآنی فێری ژەنین کرد لەسەر ئامێری کەمان، ئەم کارەی سوزوکی کاردانەوەی باشی لێکەوتەوە و دەنگدانەوەی زۆری هەبوو لە جیهان، چونکە ڕێگاکە ڕێگایەکی زۆر جیاواز بوو لەچاو ڕێگاکانی پێش خۆی بەگشتی و ڕێگاکەی سولتان کۆدای بەتایبەت. جیاوازی ڕێگاکەش لەمەوە خۆی ئەنواند کە پەروەردەی موزیکی لەلایەن سوزوکی لە تەمەنێکی زۆر زوو دەستی پێدەکرد. (الشرقاوي، ٢٠١٢، ١٧).

لەم ڕێگا پەروەردەییە نوێیانەی فێرکردنی گۆرانی و موزیک لە قوتابخانەی سوزوکی هەندێک کێشەی فسیۆلۆجی لە جەستەی منالەکان بەدی ئەکران لەکاتی ژەنینی ئامێرەکان بەگشتی ئامێری کەمان بەتایبەتتر، بۆ چارەسەری ئەمانەش سوزوکی هەڵسا بەگرتنەبەری چەند ڕێگایەک و نوێکاریەک لەجۆر و شێواز و قەبارەی ئامێرەکان و گونجاندنیان لەگەڵ تەمەنی فێرخوازەکان، وەک: **یەکەم/** بەکارهێنانی ئامێری قەبارە ٤/٢ و ٤/٣ لەبری ئامێری قەبارە ئاسایی ٤/٤. **دووەم/** شێوازی دانانی هەرسێ پەنجە لەسەر وەتەری یەکەمی ئامێرە ژێدارەکان، لەیەکەم جاردا بەمەبەستی کەوتنی پەنجەکان بۆسەر شوێنی دیاریکراو کە دەنگی (Do)یە، تابتوانن دەنگی ڕێ کە دوای ئەم دەنگە دێ بەئاسانی لەڕێگای دانانی پەنجەی چوارەم بەبێ کێشە بەئەنجام بگەیەندرێت، ئەمەش بەپێی بۆچوونەکانی زانایانیش هەنگاوێکی زانستی و گونجاوە بۆ جێگیرکردنی پەنجەکان و دەست لەسەر ملی ئامێری کەمان چونکە تەوازن و هاوسەنگی دەست لە

جێگیرکردن و جووڵانەوەی پەنجەی سێیەم ڕێکتر و ئاسانترە لە پەنجەکانی تر.

سێیەم/ سەبارەت بە جووڵەی کەوانی ئامێرە ژێدارەکان لەلایەن مناڵەکان، سوزوکی ڕێگای بەکارهێنانی نیوە کەوانەی دەستنیشان کردبوو لەکاتی پراکتیزەکردنی گۆرانی و موزیکەکان، هەروەها چەندین ڕاهێنانی تایبەت بە بەکارهێنانی نیوە کەوان و چۆنیەتی زاڵبوون و بەهێزکردنی کەوانیان ئامادەکردبوو، بەمەبەستی زاڵبوونی مناڵان و چارەسەرکردنی کێشەی ژەنینی ئامێرەکەیان. (العطار،٢٠١٧، ٢٨).

هەموو ئەم هەنگاوانەی سەرەوە بەهەنگاوی پێشوەختەی سوزوکی هەژمار دەکرێن بۆ ئامادەکاریی مناڵان لە جێبەجێکردنی گشت شێواز و ڕێگا نوێیەکانی قوتابخانەی سوزوکی لەبواری پەروەردە و فێرکردنی مناڵان بەگۆرانی و موزیک لە سەردەمی هاوچەرخ لەتەمەنی سەرەتای مناڵی، کە ئەمانە بوون:

٦-١- گوێگرتن/ سوزوکی پێیوابوو کە گوێگرتن بڕبڕەی سەرەکی کامڵبوونی هەستی تاکە، وەهەستکردن بە وردەکاری کارە موزیکییەکان لەوێوە چەکەرە دەکەن و پەرە دەسەنن، لەمانە (هەستکردن بە مقام، ڕیتم، خێرایی). ئەمانەش مناڵ لەڕێگەی پەروەردەی موزیکی لە قوتابخانەکاندا و بەهاوکاری مامۆستا و ڕاهێنان لەسەر گۆرانی فێردەکرێن نەک بابەتی تری پەروەردەیی، کە ئەکرێ لەڕێگای زانستەکانی تر بەبەشێکی ئەم هەستە بگەیت بەڵام هەمووی نا. چونکە لەڕێگەی گوێگرتنی زۆرترین گۆرانی و موزیکی جۆراوجۆر، مناڵ دەتوانی پەیوەندی ببەستێ لەهەڵ هونەر و ئاشنایەتی بەدەنگ و ڕەنگ و ئاوازە موزیکییەکان پەیدا بکات، هەستی بیستن بەهێز بکات و گوێچکەکانی ڕابهێنێت و دەنگە موزیکییە گونجاوەکان لە نەگونجاوەکان جیابکاتەوە، دواتر گۆرانی و موزیکەکان ئەزبەر بکات و لەڕێگای ئامێرە

مۆزیکیەکەیەوە بەئاسانتر دووبارەیان بکاتەوە و بیانژەنێت. (Suzuki, 2005, 31).

٦-٢- دووبارەکردنەوە / دووبارەکردنەوەی بەردەوامی گۆرانی و مۆزیکە دیاریکراوەکان لەلایەن منداڵ دەبێتە هۆی داهێنان و نوێکاری لەگشت بوارەکان بەتایبەتی لەبواری گۆرانی و مۆزیک، چونکە هەرجارەی گۆرانییەکە یا مۆزیکەکە دووبارە دەکرێتەوە زیادکردنێک و زەغرەفەیەکی مۆزیکی یا دەنگی نوێ لە بەرهەمەکەدا زیاد دەبێت بەمەش منداڵەکان ئارەزوویان زیاتر دەبێت لە بەردەوامبوون و داهێنانی زیاتر. لەلایەکی تر دووبارەکردنەوەی بەردەوام و زۆر دەبێتە هۆی بەهێزکردنی یادەوەری و هزری منداڵ بەهێز دەکات و لەبیرچوونەوە کەم دەکات، ئەمەش نەک تەنها سوودی دەبێت بۆ بواری هونەری بەڵکو دەتوانێت لەڕێگەیەوە لەبابەتە زانستییەکانی تریش سوود لەم زاکیرە و هزرە بەهێزە وەربگرێت و تاکێکی بەهێز و داهێنەر بەرهەم دێت بۆ کۆمەڵگە. (حسن، ٢٠١٩، ٩).

٦-٣- کاری بەکۆمەڵ/ بەپێی بۆچوونەکانی سوزوکی منداڵ بەوەرگرتنی وانەی تایبەت لەبواری هونەر بەگشتی و گۆرانی و مۆزیک بەتایبەتتر، بەرەو ئاستێکی بەرز دەڕوات و تواناکانی زۆر زیاتر بەرەوپێش دەچن، بەڵام ڕێگا تایبەتیەکان نابێ بەردەوامییان هەبێ بۆ ماوەیەکی دوورو درێژ، چونکە منداڵان لەکاتی وانە تایبەتیەکان (منفرد) تووشی بێزاری و مەلەل دەبن و هەستی پێشبڕکێ و منافەسەی زانستی لەبەرەو پێشچوونیان وردە وردە بەرەودواوە دەڕوات و ئاستیان لاواز دەبێ، بەڵام کاتێک منداڵەکان لەگەڵ یەکتر کۆدەکرێنەوە و وانەکان بەکۆمەڵ ئەنجام دەدەن ئەوا هەرکەسە و لەلای خۆیەوە دەکەوێتە دەرخستنی توانا زانستییەکانی و هەمیشە لە هەوڵ و پێشڕەوی بەردەوام دەبێت، هەروەها لەئەنجامی گوێگرتنیان لەیەکتری

و بینینی ئاستی یەکتر فێری تەکنیک و شێوازی جیاجیا دەبن و حەزی گوێگرتن و بیستن و ژەنینیان زیاتر دەبێت، لەلایەکی تر هەست بە گرینگی ڕۆڵ و پێگەی یەکتر دەکەن و ڕۆحی هاوکاریکردن و هەرەوەزی لەنێوانیان زیاتر بەرەو پێش دەچێت و خۆشەویستی زیاتر لەنێوانیان دروست دەبێ، خاڵێکی تر لەگرینگی کاری بەکۆمەڵ بەهێزکردنی هەستی بیستنیان بەوەی دەبێ لەیەک کات گوێبیستی هەموو هاوڕێکانی بێت بۆ ئەوەی دوانەکەوێ و پێش نەکەوێ لە ژەنین و گوتنی گۆرانییەکان، ئەمەش وادەکات کە گوێچکەیان زیاتر هەستیار بێت و وردتر و زیرەکانەتر و بە هەستیاریی زیاتر کارەکانیان ئەنجام بدەن. (الخزرجي، ٢٠١٩، ٢٥). ئەم ڕێگایەی سوزوکی یەکێک بوو لەڕێگا داهێنەرەکان لەبواری پەروەردە و فێرکردن، چونکە بەکەمترین کات و ماوە و تێچوو زۆرترین زانیاری دەگات بەفێرخواز، کە ئەمەش داواکارییەکی بەردەوامی ڕاهێنەران و سەرپەرشتیارانی بوارەکەیە.

٦-٤- بەکارهێنانی تەکنەلۆجیا/ بەکارهێنانی تەکنەلۆجیا بەگشتی و بەتایبەتی ئامێرەکانی تەسجیل و ڕادیۆ و تی ڤییەکان بۆ نمایشی گۆرانی و موزیکە گرینگەکانی سەدەکانی پێشووتر و موزیکی موزیکزانانی وەک باخ، هایدن، موتسارت، بتهۆڤن....تا دوایی، کە منالانی سەردەمانی دوای ئەوان لێی بێبەش بوونە و ئاشنایەتییان لەگەڵ نین، زۆر گرینگە بۆ دروستکردنی هەستی موزیکی و تێگەیشتن لەڕێسا و بیرۆکەکانی موزیکمەندانی تۆپ، وە جیاکردنەوەی کارە پرۆفیشناڵەکان لەکارە لۆکاڵییەکان و کرچوکاڵەکان، هەروەها ناسینەوەی فۆرم و قاڵبەکانی گۆرانی و موزیکی ئەم سەردەمانە و ئاستی پێشکەوتنی موزیک لەهەر سەردەمێک.

٦-٥- بەشداریکردنی خێزان/ بەشداریکردنی ئەندامێک لە ئەندامەکانی خێزانی یا زۆربەی ئەندامەکانی خێزانی فێرخوازەکان

لەکاتی چالاکیەکان و پڕۆژەکان و تەنانەت هەندێک جار لە وانە بەکۆمەڵەکانیش، هەنگاوێکی زۆر پێویستە لەهەنگاوەکانی پەروەردە و فێرکردن، هەستی فێرخواز ئاسوودە و بەهێز دەکات و گڕو تین و جۆش و خرۆشی زیاتر دەدات بەمناڵ کە بە ئازایانە و گشت تواناکانی کارە هونەریەکانی نمایش بکات و زیاتر هەوڵی بەرەوپێشچوون بدات لە بوارەکە، لەلایەکی تر ئەمە وادەکات هەستی موزیکی لەلایەن خێزانی مناڵەکان بەرەو ئاستێکی بەرزتر بچێت و خولیای هونەر و گۆرانی و موزیک لەمانیش پەرەبسەنێ و ئەمانیش لەگەڵ مناڵەکانیان بکەونە ڕاهێنان لەسەر ئامێرە موزیکییەکان و گۆرانی وتن، بەمەش ئامانجێکی پەروەردەیی تر دەپێکین کە قەرەبووکردنەوەی ئەم لایەنە لەدەست دەرچووەیە کە دایکان و باوکان و ئەندامانی تری مناڵەکە کاتی خۆی لێی بێبەش بوون و نەیانتوانیوە ئەم لایەنە گرینگەی ژیان پڕبکەنەوە، بەڵام لەڕێگەی مناڵەکانیان دەتوانن کەشێکی موزیکی ئارام لەخێزانەکە دروست بکرێت، بەئامانجی سوود وەرگرتنی کۆمەڵگەیەکی ئاسوودە و هێمن و لەسەرەخۆ و ڕۆشن فکر. (محجوب، ١٩٧٨، ١٣). ئەمەش یەکێکی ترە لەئامانجە سەرەکییەکانی ڕێگا و فەلسەفەی بیرکردنەوەی سوزوکی کە بریتییە لەدروستکردنی هاوڵاتییەکی چاک و بەخشێنەر و داهێنەر، وە چاکردنەوە و گۆڕینی سلووکی شەڕانگێزی بەسلووکی ئاشتیخوازانە و بیرکردنەوەی بونیاتنەرانە، بەتایبەتی لەدوای جەنگی جیهانی دووەم، کە هەست و سۆز و بیرکردنەوەی مرۆڤایەتی لەلای تاک بەرەو ڕەشبینییەکی زۆر چووبوون و بەرەو داڕمانی یەکجارەکی دەچوون.

٧. دەرەنجامەکانی تێڕوانین و فەلسەفەی قوتابخانەی شینیتشی سوزوکی

١. سوزوکی زۆربەی ژیانی لە یابان بەسەر بردووە و بەکەسایەتییەکی دیاری یابانی و جیهانی ناسراوە، داهێنەری ڕێگایەکی

نوێی پەروەردەیی بووە لە بواری گۆرانی و موزیک بەناوی ڕێگای دۆزینەوەی بەهرەکان (اکتشاف المواهب)، کە ناسراوە و بڵاو بووەتەوە لە گشت جیهان لە بواری پەروەردەی هونەری موزیک.

٢- تایبەتمەندی تیۆر و ڕێگاکانی پەروەردەکردنی سوزوکی لەبواری گۆرانی و موزیک بۆ پێداگری و جەختکردنەوەی بەردەوامی بوو، لە تەمەنێکی زۆر زووی مرۆڤ کە تەمەنی منداڵی بوو لە سێ ساڵی تا پێنج ساڵی.

٣- گرینگی پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیک لە قوتابخانەی سوزوکی بۆ تەواوکردنی کەسایەتی و بەهێزکردنی کارامەیی و گۆڕانی هەڵسوکەوتی تاکە بەگشتی و مناڵە بەتایبەتی. (حداد، ٢٠١٦، ١٨).

٤- قوتابخانە یابانییەکان لەبواری پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیک توانییان سەرکەوتن بەدەست بهێنن لەپەیڕەوکردنی ڕێگاکانی سوزوکی لەبواری ڕاهێنانی مناڵ بە ژەنین لەسەر ئامێرە موزیکییەکان، بەشێوەیەک کە سوودی تەواوی هەبێت بۆ هەستەوەرەکان بەگشتی و لایەنەکانی فیسیۆلۆجی جەستەیی لە مناڵدا بەتایبەتتر. (suzuki,1930, 2)

٥- بەپێی بیروبۆچوون و تێڕوانین و فەلسەفەی سوزوکی گۆرانی و موزیک لەناخی هەموو تاکێک بەڕێژەی جیاواز بوونی هەیە و لەڕێگەی پەروەردە و فێرکردنێکی گونجاو دەتواندرێ بەرەوپێش ببردرێت.

٦- دووبارە بەکارهێنانەوەی ڕێگا کۆنەکان و گەشەپێدانی هونەری لەپرۆسەی پەروەردە و فێرکردن و گونجانیان لەگەڵ بابەتە موزیکییەکان، بۆ زیرەکی و کارامەیی شینیتشی سوزوکی دەگەڕێتەوە لە بواری پەروەردە و فێرکردن.

٧- جۆراو جۆری و بەکارهێنانی زیاتر لەڕێگایەک بۆ پەروەردە و فێرکردنی مناڵان بەگۆرانی و موزیک خاڵێکی تری سەرکەوتنەکانی

سوزوکی بوون لەبوارەکەدا.

٨. سوزوکی لەکارە موزیکییە نوێکان، گرینگی بەکارە سەرکەوتووەکانی ئەم دانەرانە دەدا کە لە تۆپەکانی موزیکدانان بوون و کەسایەتی دیاری ناوچەکە بوون.

٩. سوزوکی لەماوەی ٩٩ ساڵی تەمەنی زۆرترین خەڵات و ڕێزلێنان و بڕوانامەی ڕێزلێنانی پێبەخشرا لەمانە: دكتورا فخرية في الموسيقى، جامعة لويسفيل ١٩٦٧، دكتورا فخرية في الموسيقى، معهد نيو انجيلاند للموسيقى ١٩٦٦، وە دوا بڕوانامەی دكتورا فخرية في الموسيقى، معهد اوبرلين للموسيقى لە ساڵی ١٩٨٤.

٨- دەرەنجامەکانی تێڕوانین و فەلسەفەی قوتابخانەی سوڵتان کۆدای

١. کۆدای مامۆستای زمانەوانی و فەیلەسوف و توێژەرێکی بەناوبانگی موزیکی هەنگاری کۆنە، زۆرترین خزمەتی بە بواری پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیکی هەنگاری (مەجەر) گەیاندووە، بەتایبەتی لە تێزی دکتۆراکەی بەناونیشانی (کۆکردنەوەی گۆرانییە میللییە کۆنەکانی هەنگاری لە سەردەمانی زوو لە لادێکان)، وەک بناغەی کارکردن لەسەر موزیکی هاوچەرخی هەنگاری تا ئەمڕۆش کاری لەسەر دەکرێت.

٢. لەساڵی ١٩٤٩ وەک سەرۆکی فەخری ڕێکخراوی موزسیانانی مەجەری هەڵبژێردرا و ٨٥ هەشتا و پێنج ساڵ لەم ڕێکخراوە کاری بۆ بەرەوپێشبردنی گۆرانی و موزیکی هەنگاری کردووە.

٣. لەنامەیەکی کۆدای بۆ(بلا پاڕتوک) ئەنجامی گەشتە دوورو درێژەکەی ساڵی ١٩٠٠ دەرکەوتووە، کۆدای بەمەبەستی گەڕان بەدوای ڕەسەنایەتی گۆرانی و موزیکی هەنگاری ئەم گەشتەی ئەنجام داوە، هەروەک لەنامەکەیدا ڕوونتر دەڵێ: (لەم گەڕانەم زۆر تێنووی

دۆزیتەوەی ڕۆحی گۆرانی و موزیکی هەنگاریم)، دواتر لەساڵی ١٩٠٧ لە پاریس لە موزیکەکانی (کلۆد دیبوسی) توانیویەتی بیاندۆزێتەوە.

٤.کۆدای لەساڵی ١٩٢٥ دەستی بەهەڵمەتێکی نەتەوەیی فراوانکرد لەدژی نەخوێندەواری و قەڵاچۆکردنی نەفامی موزیکی لە هەنگاریا (مەجەر)، بۆئەم مەبەستەش فێرخوازەکانی هاوکاری و یارمەتیی باشیاندا لە بڵاوەپێکردنی فەلسەفە و بۆچوونەکانی.

٥.کۆدای هەڵسا بەگۆڕینی میتۆدی پەروەردەی سەرەتایی لەبواری گۆرانی و موزیک لە قوتابخانە سەرەتاییەکان، ئەم کارەشی بەگۆڕینی میلۆدییەکان بوو لە شێوازی (مونۆفۆنی) بۆ شێوازی میلۆدیی (پۆلی فۆنی)، هەربۆیەش لەکارە (کۆراڵ)یەکانی زیاتر کاری بۆ گۆرانی منداڵان کرد و لەکارەکانی گۆرانییە میللییەکانی مەجەری بەکار دەهێنان بۆ پەروەردەکردنی منداڵان.

٦. لەساڵی ١٩٢٩ توانی ١٣ کۆراڵی منداڵان بنووسێتەوە و لەدوو ئاهەنگی پەروەردەییدا بە هاوکاری (٧٠٠) فێرخواز پێشکەشی کردن، ئەم کارەش بەگەورەترین سەرکەوتنی ڕێگاکەی کۆدای هەژمارکرا لە قوتابخانەکەیدا، بەم جۆرەش تا ساڵی ١٩٣٤ توانی ١٥٠٠ منداڵ ئامادەبکات بۆ ئاهەنگێکی موزیکی بەناونیشانی (شەوانێکی کۆراڵی منداڵانی کۆدای)، بۆگەورەترین میهرەجانی هەنگاریا، ئیتر ئەمە بووە هۆی دامەزراندنی جووڵانەوەی گۆرانی و موزیکی گەنجان لە هەنگاریا (مەجەر).(Zoltan Kodaly, 1967, 34)

٧. فێربوونی صۆڵفێج و گۆرانی و موزیک لە تەمەنی سەرەتای دەستپێکی منداڵ ڕێگایەکی سەرکەوتووی قوتابخانەی سوڵتان کۆدای بوو لەپڕۆسەی پەروەردە و فێرکردندا.

٨. دەستنیشانکردنی جۆر و شێواز و بابەتە موزیکییەکان لە پەروەردە و فێرکردنی موزیک، لایەنێکی هەرە گرینگە لە لایەنەکانی مانەوەی ناوی کۆدای لەبواری پەروەردە و فێرکردن، چونکە کۆدای

هەمیشە لەدەستنیشانكردنی بابەتەكان جەختی لە بەكارهێنانی یارییە منالانەییە كۆنەكان دەكردەوە، لەپڕۆسەی پەروەردەدا.

٩. جەختكردنەوەی كۆدای بۆ گۆرانی و موزیكی فۆلكلۆری و میللییە كۆنەكان و دووبارەكردنەوەیان لەپڕۆسەی پەروەردەكردن و ئاشناكردنی منالان بەخوێندنەوەیان پاشخانێكی دەولەمەندی لە هزری منالەكان بونیات دەنا، بەمەش كاتێكی كەمتر و ماندووبوونێكی كەمتر پێویست دەبوو لەڕاهێنانی نەوە نوێكان بەگۆرانی و موزیكی ڕەسەنی ناوچەكانی خۆیان.

١٠. فەلسەفەی كۆدای لەپڕۆسەی پەروەردەدا دوو ئامانجی گەورەی پێكا، ئەوانیش یەكەم/ قەلاچۆكردنی نەفامی (جاهیلیەتی) موزیكی بوو لەڕووی نووسین و خوێندنەوە، دووەم/ پەروەردەكردن و توانای دەستنیشانكردنی موزیكی ڕەسەن و بەپێز و جیاكردنەوەیان بوو لەكاری موزیكی كرچوكاڵ و ناڕەسەن.

١١. كۆنفرانسی نێودەوڵەتی ساڵی ١٩٦٤ی داڤۆس لە بواری پەروەردە و فێركردن، گەورەترین ڕۆڵی گێڕا لە دەركەوتنی ناوی كۆدای، فەلسەفەی، قوتابخانە و ڕێبازەكەی لەنێو تەواوی جیهاندا. لەڕوونكردنەوە و پێشكەشكردنی ڕێگای تازە لەبواری پەرەپێدانی پەروەردەی موزیكی لەناو پڕۆسەی پەروەردە و فێركردن و گەشەی مرۆیی. ڕێگاكەی كۆدای بووە جێگای سەرنجی ئامادەبووان و تاوەكو ئەمڕۆش بەیەكێك لە ڕێگا سەركەوتوو و زیندووەكان لە بواری پەروەردەی موزیكی كاری لەسەر دەكرێت. چونكە كۆدای لەم هەنگاوەیدا مەبەستی تەنها فێربوون و گەشەی گۆرانی و موزیك نەبوو لە پەروەردە و فێركردندا بەڵكو لەم ڕێگایەدا گرینگی بەلایەنەكانی فەلسەفە، زانستی كۆمەلایەتی، سیاسەتی هونەری، ڕێگاكانی ژیانكردن دەدا.

٩- ئەنجام

١-گۆڕینی هەڵسوکەوت و ڕەفتاری ناپەروەردەیی بە ڕەفتاری پەروەردەیی گونجاو لەڕێگای پەروەردە و فێرکردنی گۆرانی و موزیک لە تەمەنی منداڵیدا.

٢-هێورکردنەوە و ڕاهێنانی منداڵ بەئارامی و لەسەرەخۆیی لەڕێگای پەروەردەکردن بەگۆرانی و موزیک، یەکێکە لە گرینگترین دەستکەوتە پەروەردەییەکان لە تەمەنی سەرەتایی.

٣-فراوانکردنی ئاستی زانیاری و هزری منداڵ بەگۆرانی و موزیک، لەبری خوێندنەوە و نووسین لەسەرەتای دەستپێکی لە بوارەکانی پەروەردە و فێرکردن، لە قۆناغەکانی دایەنگەدا.

٤-بەهێزکردنی هەستی بیستن و گوێگرتن لەلایەن منداڵ لەڕێگەی ژەنینی موزیک و دەربڕینی گۆرانی.

٥-ئاشناکردنی منداڵ بەگرینگی کاری بەکۆمەڵ و هاوکاریکردنی یەکتر، لەڕێگای گوتن و ئەنجامدانی گۆرانی و موزیک لە بۆنەکاندا.

٦-بەرەوپێشبردنی هەستەکانی بینین، بیستن، گوتن، جووڵە، لەیەککاتدا، لەئەنجامی جێبەجێکردن و پڕاکتیزەکردنی کاری هونەری گۆرانی و موزیک.

٧-ئاشناکردنی منداڵ بە زمانێکی جیهانیی یەکگرتوو، کە زمانی موزیکە.

٨-بەهێزکردنی ئنتیمای نیشتمانی لەڕێگەی سروودە نیشتیمانییەکان.

٩-بەهێزکردنی کەسایەتی منداڵ، دروستکردنی متمانە و باوەڕ بەخۆبوون، لە ئەنجامی دەربڕینی گۆرانی بەشێوەی تاک لایەنە (صولو).

١٠- ڕاهێنانی منداڵ بە ئەزبەرکردنی زۆرترین تێکست و زانیاری، لە کەمترین کات، بەهۆی پەروەردەی گۆرانی و موزیک.

١٠- ڕاسپاردەکان

١. گرینگیدان بە گۆرانی و موزیکی نەتەوەیی، فۆلکلۆری، میللی، وەبەکارهێنانیان لە پرۆسەی پەروەردە و فێرکردن لە قوتابخانە سەرەتاییەکان.
٢. ڕاهێنانی منداڵان و پەروەردەکردنیان بەگۆرانی و موزیک لە قۆناغەکانی داینگە و باخچەی ساوایان.
٣. تەرخانکردنی هۆڵی تاقیگەی موزیکی لە نێوەندەکانی پەروەردە و فێرکردن.
٤. گرینگیدانی زیاتر بەبابەتە هونەرییەکان بەگشتی و گۆرانی و موزیک بەتایبەتی لە خوێندنگاکان.
٥. دابینکردنی مامۆستا و پسپۆڕی تایبەت بەبابەتە هونەرییەکان.
٦. ئامادەکردنی میتۆد بۆ وانە هونەرییەکان و گۆرانی و موزیک بەگوێرەی تەمەن، قۆناغ، توانا جەستەیی و هزرییەکانی فێرخواز .
٧. زیادکردنی بەشە وانەی هونەری و ڕێکخستنەوەی خشتەی کاتەکانی بابەتە هونەرییەکان و ئەنجامدانیان لە کات و ساتی دیاریکراو، نەک پشتگوێخستنیان و بەکارهێنانیان لەخزمەت بابەتەکانی تری زانستی.
٨. دەبێت لایەنە پەیوەندیدارەکان زۆر بەوردتر و بە بەرپرسیاریانەترەوە مامەڵە لەگەڵ بابەتە هونەرییەکان بەگشتی و موزیک بەتایبەتی بکەن. چونکە موزیک ناسنامەی میللەتەکانە.
٩. کۆکردنەوەی گۆرانی و موزیکە ڕەسەنەکان، نوێکردنەوەیان و کارکردن لەسەریان و بەقالب کردنیان وەک موزیکێکی جیهانی لەلایەن دەزگای پەیوەندیدار بەگۆرانی و موزیک.
١٠. بە نۆتەکردن و شیکردنەوەی گۆرانی و موزیکی فۆلکلۆری و میللییە کوردییەکان لەلایەن پسپۆڕانی بوارەکە و بەکارهێنانیان لەمیتۆدی خوێندن لەپەروەردە و فێرکردن بەپاڵپشتی سەرپەرشتیاران و بەرپرسانی وەزارەتی پەروەردە.

١١. پێشنیاز

١- گرینگیدانی زیاتر بە بواری گۆرانی و موزیکە ڕەسەنە کوردییەکان.

٢- کردنەوەی پەیمانگای هونەرە جوانەکان و کۆلێژی هونەر لەگشت شار و شارۆچکەکانی هەرێمی کوردستان.

٣- کردنەوەی دەزگای هونەری تایبەت بە گۆرانی و موزیکە میللی و فۆلکلۆرییە ڕەسەنەکان.

١٢- سەرچاوەکان

١٢ -١- سەرچاوە کوردییەکان/ پەرتووک

١- نیکتین، باسل: (٢٠٠٣)، الكرد دراسة سوسولوجية وتاريخية، دار ئاراس للطباعة والنشر، هولير.

٢- قرداغي، محمد على: (٢٠٠٧)، ورود الكرد في حديقة الورود، دار ئاراس للطباعة والنشر، هولير.

٣-مردۆخ، شیخ محمد مردۆخی کوردستانی: (٢٠١١)، مێژووی کورد و کوردستان، چاپی یەکەم، چاپخانەی ڕۆژهەلات، هەولێر.

١٢-٢- سەرچاوە عەرەبییەکان/ پەرتووک

١. الخولى، د. سمحة: صدرتالسلسلةفيينایر ١٩٧٨ بإشرافأحمدمشاريالعدوانی ١٩٢٣ ـ ١٩٩٠، القومية فيموسيقى القرن العشرين"، المجلس الوطنى للثقافة والفنون والأدب، قاهرة.

٢. جادالله، أ. خليفة محمد: (٢٠١٢)، الموسيقا ودورها الريادى فى تطور نمو الطفل وتنشئته تربويا، قسم العلوم الموسيقية، كلية الفنون الجميلة، جامعة النجاح الوطنية، فلسطين.

٣. الهاشمي، أحمد (١٩٧٩)، ميزان الذهب في صناعة شعر العرب، مكتبة المتنبي، بغداد.

٤. ل. ميخيفا (٢٠١٤)، القاموس الموسيقي في حكايات، الطبعة الاولى، دار علاء الدين للنشر والتوزيع والترجمة، سوريا دمشق.

٥. ابراهيم، مهدى (٢٠١٤)، مبادئ العلوم الموسيقية، الطبعة الاولى، دار علاءالدين للنشر والتوزيع والترجمة، سوريا دمشق.

٦. الزهوري، بهاء الدين (٢٠٠٢)، المنهج التربوي الإسلامي للطفل، مطبعة اليمامة، حمص.
٧. محجوب، عباس (١٩٧٨)، أصول الفكر التربوي في الإسلام، دار ابن كثير، دمشق.
٨. الملاح، د. محمد (٢٠١٠)، مبادئ علم الكونترابنط " The Fundamentals Of Counterpoint Sciencr، اربد جامعة اليرموك، كلية الفنون الجميلة، قسم الموسيقى، مكتبة الظلال للطباعة والنشر، يرموك.
٩. رباع، د. احمد (٢٠١٧)، تاريخ علوم الموسيقى عند العرب وعند العجم، معهد الموسيقى في الدار البيضاء.

١٢-٣- گۆڤارە زانستییەکان

١- ابراهيم، أ.د.أميمة عبد الحميد : محمد، م.د.أحمد طارق : قنديل، ريم محمد أسعد: (٢٠٢٠)، المصادر الأساسية التي أسهمت في تكوين مفهوم زولتان كوداي في تدريس الموسيقى، مجلة علوم وفنون الموسيقى ، كلية التربية الموسييقية، مجلد٤٢.
٢- عواد، م.د.أحمد محمد أحمد (٢٠١٨)، تنمية التذوق الموسيقي والقدرة العزفية لدي الطفل من خلال مدرسة سوزوكي لتعليم آلة الكمان، مجلة علوم وفنون الموسيقى، مجلد ٣٨.
٣- مصطفى، أ.د.عبد العظيم السعيد : خليل، أ.د.امال حسين : زيد، د.سلوى حسن : خليل، شيماء عبد العزيز جاد (٢٠١٦)، تطوير منهج النشاط الموسيقي للمرحلة الابتدائية، مجلة بحوث التربية النوعية في ضوء معايير الجودة والاعتماد، عدد٤٢.
٤- ساده، ايف : حداد، رامى (٢٠١٦)، بيئة التعليم الموسيقى المدرسي في الاردن" الواقع والتحديات"، دراسات العلوم الانسانية والاجتماعية، المجلد٤٣، العدد٣.
٥- النجار، أ.م.د.هيام على سليمان : معروف، د.أحمد عبدالله : عبدالودود، أ.هدير نبيل (٢٠١٩)، الاستفادة من العمل الغنائي" اشهد "لياسمين الخيام في تنمية الاداء الغنائي للمقامات العربية، مجلة كلية التربية النوعية للدراسات التربوية والنوعية، العدد٩.
٦- زيتون، منى مصطفى (٢٠١٨)، فاعلية برنامج قائم على التخيل الموجه في تنمية بعض مهارات التربية الموسيقية لدى طالبات المرحلة الثانوية، مجلة علوم والفنون الموسيقي، كلية التربية الموسيقية، المجلد ٣٩.

٧- توفيق، مرام جلال (٢٠١٨)، دور الاغنية الفرنسية للاطفال في تعليم النطق السليم لبعض مفردات اللغة الفرنسية، مجلة علوم والفنون، كلية التربية الموسيقية، المجلد ٣٩.
٨- الشرقاوي، صبحى : حداد، رامى نجيب : الماضي، عزيز (٢٠١٢)، دراسة تطبيقية لاستخدام الاغنية في اكتساب طفل الروضة مفاهيم جديدة، دراسات، العلوم الانسانية والاجتماعية، المجلد٣٩، العدد٣.
٩- حداد، رامى نجيب (٢٠١٦)، اثر تعليم الموسيقى في المدرسة على الصحة النفسية للطلبة وتحفيزهم على التعليم، دراسات نفسية وتربوية، مختبر تطوير الممارسات النفسية والتربوية، عدد١٧.
١٠- هاشم، حسنين نواب (٢٠٢٠)، دور الموسيقى في تنمية الجانب النفسي عند الطفل العراقي، مجلة الفنون والادب وعلوم الانسانيات والاجتماع، العدد٦٠.
١١- ابوبكر، طارق الشيخ (٢٠١٥)، الموسيقى ذات المستوى الثقافي حتمية لعب الدور التربوية وحمل الصفة الامتاعية، مجلة العلوم التربوية، العدد٢.
١٢- الخزرجي، أ.د. ماجدة عبد الاله (٢٠١٩)، المدارس الصديقة للطفل ودرجة توظيفها لمهارات التعليم الفعال، الطفولة والتنمية، مجلة متخصصة، علمية، محكمة، العدد٣٤.
١٣- سلوم، أ. سلوم درغام (٢٠١٩)، البعد التربوي والسلوكي والمعرفي للاناشيد في تنمية ثقافة الطفل، الطفولة والتنمية، مجلة متخصصة، علمية، محكمة، العدد٣٤.
١٤- كمال، أ.م.د. نسرين مبارک : حسن، أ.م.د. بدريه حسن على (٢٠١٩)، برنامج مقترح قائم على القصة الرقمية فى تنمية بعض مهارات الغناء والقيم لدى طفل الروضة، مجلة علوم والفنون الموسيقى، كلية التربية الموسيقية، المجلد ٤١.
١٥- العطار، أ.م.د. نيللى محمد سعد (٢٠١٧)، فاعلية برنامج انشطة موسيقية في تدريب اطفال الروضة على سلوكيات الاعتذار الفعال لقبول طلب التسامح، مجلة الطفولة، العدد ٢٧.
١٦- فريد، أ.م.د.طارق حسون (٢٠١٥)، مصادر تدريس نظريات الموسيقى في التعليم العراقي المعاصر، مجلة الاكاديمي، العدد ٤٦.

١٢-٤- سەرچاوە بیانیەکان

1. Suzuki, Shinichi (2008), Talent Education Association of Australia (Vic) Inc, (Copyright 2005). History of the Suzuki Method. Retrieved

November 29.
2. Suzuki, Shinichi (2007), International suzuki, regional, associationsKelly, Birte (2002). International Suzuki Association: Regional Suzuki Associations. Retrieved February Retrieved November 28 .
3. Suzuki, Shinichi (2000), European suzuki, about, us membership, International Suzuki Association, Retrieved November 14.
4. Suzuki, Shinichi (2002), Suzukiassociation, news first piano practice challenge Suzuki piano Suzuki Association of the Americas, Retrieved November 21.
5. Suzuki, Shinichi (2008), Heidmusic, music education resource center The American Suzuki Institute at the University of Wisconsin Stevens Point: The Suzuki Method in Action: An online collection documenting Suzuki and his teaching methodology. Retrieved November 29.
6. Suzuki, Shinichi (2003), Digital brochures, EuropeanSuzuki TTraining2021 Italian Suzuki Association, Retrieved November 20.
7. Suzuki, Shinichi (1978), Sole publisher for the world except Japan, all rights reserved printed in U.S.A: ISBN 0-87487-158-1.
8. Suzuki, Shinichi (2009), Violin School violin part volume 6 contents. Retrieved November 12.
9. Suzuki, Shinichi (2007), Method international violin School 2, Retrieved November 10.
10. Zoltan, Kodaly (2019), A Guide to research micheal houlahan Philip tacka, Michael houlahan routledge, Retrieved November 43.
11. Zoltan, Kodaly 1882-1967: Honirary Presiden to Isme 1964-1967. Retrieved November 40.
12. Zoltan, Kodaly (2021), TEMPO: Aqar terly review of music. Vol 75 No.298.
13. Zoltan, Kodaly (2016), The society for Ethno musicology carrent volume ti6, issued three times por yare, Winter spring summer and fall issn: 0014-1836.
14. Zoltan, Kodaly (2020), Studia Musicologica, An international Journal of musicology of the Hungarian academy of sciences, Retrieved November

الملخص

أهم الطرق لتعليم الاغاني والموسيقى الكوردية في المدارس الابتدائية (نظرية سلطان كوداي و شينيتيشى سوزوكي) نموذجا

في هذه الدراسة بحثنا على حلول لاعاقة التقديم وتطوير فن الموسيقى والاغاني الكوردية ضمن اختصاص التربية والتعليم، كما اشر الباحث على الطرق واساليب النظريات والفلسفة لكلا المدرستين سلطان كوداى وشينيتشي سوزوكى بشكل مفصل ودقيق.. لانه وكما معروف ان فني الموسيقى والغناء هما الوحيدان اللذان يتاثران بشكل مباشر وغير مباشر عن المشاعر والاحاسيس والحالة النفسية والعاطفية والذهنية للفرد بشكل عام وخاصة الاطفال.

وقد اكد الباحث في هذه الدراسة عن افضل واهم الطرق التربوية لتطبيق مادة الاغاني والموسيقى وكيفية عرضهما للطلبة ، كي تتمكن من خلالها حل المشاكل والثغرات التي تظهر بمادة الموسيقى والغناء في مجال التربية والتعليم، وهذه كلها عن عرض فلسفة المدرستين كوداى والسوزوكى واللتان تعتبران من المؤسسين لمدارس الموسيقا الحديثة.

من خلال هذا البحث ذكر الباحث بعض المواضيع المهمة لغرض التقدم والتوسع في مجال الموسيقى الشعبية والفولكلورية الكوردية بشكل علمي ودقيق بغية توصيل هذا العلم من خلال الاطفال الى المجتمع باكمله وتكون المواضيع كالاتي: اولا/ وجهة نظر سلطان كوداى وشينيتشي سوزوكى عن فن الغناء والموسيقى، هو تركيزهم للموسيقى والاغاني الشعبيه والفولكلورية وكيفية استخدامهما في مجال التعليم والتربية والمجالات الاخرى السياسية والاجتماعية والدينية، كما قدم الباحث اسهل الطرق التدريسية الفعالة في مجال الاغاني والموسيقى المدرسية في مدرستي كوداى والسوزوكى، وتم تعميمهما على تعليم

الاغاني الكوردية والموسيقى الاصيلة التي تطرب المجتمع الكوردي في المدارس والمناهج التعليمية الاساسية بشكل مقصود. ثانيا/ تعتبر فلسفة كوداي وسوزوكى في مجال التربية والتعليم للاغاني والموسيقى الكوردية هي ربط وتوضيح بين النصوص والمواضيع المهمة داخل الاغاني والموسيقى الكوردية حيث لايمكننا ان نتخلى عنها ببساطة...

وفي نهاية الدراسة عرضنا التوصيات للباحثين وذوي الاختصاص والمقترحات المهمة الى المسؤلين ذوي العلاقه والاختصاص بهذا المجال وتشجيعه وذلك لضرورة الموسيقى والغناء بغية اعتبارها ضمن المناهج الدراسية للتربية والتعليم والتي من خلال هذا المجال يرتفع الانتماء للوطن والحب له والدفاع عنه.. واخيرا انهى الباحث الدراسة بترتيب قائمة المصادر والمراجع المستخدمة.

الكلمات الدالة: الاغاني، الموسيقى، التربية، التعليم، الاكراد، كوداى، سوزوكى

Abstract

Best Methods of Teaching Kurdish Songs and Music in Primary Schools (Sultan Koday theory and Shinichi Suzuki) as a model

In this study, we searched for solutions to problems impeding the presentation and development of the art of Kurdish music and songs within the field of education. Such solution is directed towards the feelings, and psychological, emotional and mental states of the individual in general, especially children.

Here, we have emphasized the best and most important educational methods applicable to the subject of songs and music and how they are presented to students, so that they can solve the problems and gaps that appear in the subject of music and singing in the field of education and methods.

Through our research, we mentioned some important topics for the purpose of progress and expansion in the field of Kurdish folk and folk music in a scientific and accurate manner in order to communicate this science through children to the entire community and the topics are as follows: First / the viewpoint of Sultan Kodaly and Shinichi Suzuki on the art of singing and music, is their focus on music and songs Folk and folklore and how to use them in the field of education, education and other political, social and religious fields. We also presented the easiest and most effective teaching methods in the field of school songs and music in the Kodaly and Suzuki schools, and they were deliberately circulated to the teaching of Kurdish songs and authentic music that enrich the Kurdish community in schools and the basic educational curricula.

Second/ The philosophy of Kodaly and Suzuki in the field of education for Kurdish songs and music is a link and clarification

between texts and important topics within Kurdish songs and music, as we simply cannot abandon them...

At the end of the study, we presented recommendations to researchers and specialists, and important proposals to officials with a relationship and competence in this field and encourage it, due to the necessity of music and singing in order to consider them within the educational curricula, which through this field raises belonging to the homeland and love for it and defending it, Finally, we finished the study by arranging a list of sources and references used.

Keywords: Songs, Music, Education, teaching, Kurds, Kodayi, Suzuki